

Шматько Гліб Ілліч

*аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Шматько Глеб Ильич

*аспірант кафедры аграрного, земельного и экологического права
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

Shmatko Gleb

*Post-Graduate Student of the Department of
Agrarian, Land and Environmental Law
National University «Odessa Law Academy»*

DOI: 10.25313/2520-2308-2020-12-6658

**ПРОБЛЕМАТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

**ПРОБЛЕМАТИКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ЭНЕРГИИ В УКРАИНЕ:
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ**

**PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF ALTERNATIVE ENERGY IN UKRAINE:
LEGAL ASPECTS**

Анотація. Стаття присвячена аналізу сутності терміну «сталий розвиток» у контексті розвитку і подальшого становлення альтернативної енергетики. У дослідженні зроблено акцент на сильних та слабких сторонах даного сегменту енергетики у правовому вимірі. На сьогодні можна стверджувати, що даний напрям галузі має міцний фундамент подальшого розвитку, особливо з огляду на міжнародне співробітництво з ЄС, Китаєм та іншими державами, що сприяє формуванню енергетичної незалежності України. Досвід країн ЄС у переході від традиційних джерел енергії до відновлюваних свідчить не лише про використання енергоощадних технологій, але й засвідчує, що так звана «зелена енергія» являє собою потужний інструмент у енергозабезпеченні промислово розвинутих країн, складаючи конкуренцію енергії, генерованій вугільними, нафтогазовими і атомними електростанціям. Україна має значний потенціал відновлюваної енергетики, який необхідно використовувати для стимулювання економічної діяльності країни, покращення її торгового балансу, що надає змогу не лише оновити основні виробничі фонди в енергетичній сфері, а й створити нові робочі місця та зменшити залежність від імпорту енергоносіїв з використанням диверсифікації джерел енергопостачання. Стратегія подальшого розвитку альтернативної енергетики України потребує створення та законодавчого забезпечення сприятливих умов інвестування та відповідної державної підтримки, розроблення конкурентоспроможних технологій і зразків обладнання, упровадження їх у виробництво. Державна підтримка виробництва альтернативної енергії повинна полягати також у наданні пільг і стимулюванні інвестицій, що спрямовуються в розвиток різних секторів альтернативної енергетики, зокрема і шляхом укладання відповідних міжнародних угод. Дефіцит власних енергетичних ресурсів та залежність від імпорту енергоносіїв є головною загрозою для національної безпеки будь-якої країни. У зв'язку з чим енергетична політика виступає базовою умовою існування та розвитку держави.

Ключові слова: сталий розвиток, альтернативна енергетика, джерело енергії, енергетична стратегія.

Аннотация. Статья посвящена анализу сущности термина «устойчивое развитие» в контексте развития и дальнейшего становления альтернативной энергетики. В исследовании сделан акцент на сильных и слабых сторонах данного сегмента энергетики в правовом измерении. Сегодня можно утверждать, что данное направление развития энергетики имеет под собой прочный фундамент, особенно в контексте дальнейшего международного сотрудничества с ЕС, Китаем и другими государствами, что способствует развитию энергетической независимости Украины. Опыт стран ЕС в переходе от традиционных источников энергии к возобновляемым свидетельствует не только об использовании энергосберегающих технологий, но и свидетельствует, что так называемая «зеленая энергия» представляет собой мощный инструмент в энергообеспечении промышленно-развитых стран, составляя конкуренцию энергии, производимой угольными, нефтегазовыми и атомными электростанциями. Украина имеет значительный потенциал возобновляемой энергетики, который необходимо использовать для стимулирования экономической деятельности страны, улучшения ее торгового баланса, что позволяет не только обновить основные производственные фонды в энергетической сфере, но и создать новые рабочие места и уменьшить зависимость от импорта энергоносителей с использованием диверсификации источников энергоснабжения. Стратегия дальнейшего развития альтернативной энергетики Украины требует создания и законодательного обеспечения благоприятных условий инвестирования и соответствующей государственной поддержки, разработки конкурентоспособных технологий и образцов оборудования, внедрения их в производство. Государственная поддержка производства альтернативной энергии должна заключаться также в предоставлении льгот и стимулировании инвестиций, направляемых в развитие различных секторов альтернативной энергетики, в том числе и путем заключения соответствующих международных соглашений. Дефицит собственных энергетических ресурсов и зависимость от импорта энергоносителей являются главной угрозой национальной безопасности любой страны. В связи с чем энергетическая политика выступает базовым условием существования и развития государства.

Ключевые слова: устойчивое развитие, альтернативная энергетика, источник энергии, энергетическая стратегия.

Summary. The article analyzes the essence of the term «sustainable development» in the context of the development and further formation of the alternative energy sector, the relevance of implementation (renewable energy), aspects of the strengths and weaknesses of this energy segment in the legal dimension. Today, it cannot be said that this area of the industry does not have a foundation for further development, international cooperation with the EU, China and other states provide directions for the development of Ukraine's energy independence. The experience of EU countries in the transition from traditional energy sources to renewable ones indicates not only the use of energy-saving technologies, but also shows that the so-called «green energy» is a powerful tool in the energy supply of industrially developed countries, competing with coal, oil and gas and nuclear power plants. Ukraine has a significant potential for renewable energy, which should be used to stimulate the country's economic activity, improve its trade balance, which allows not only to update fixed production assets in the energy sector, but also to create new jobs and reduce dependence on energy imports using the diversification of energy supply sources. The strategy of further development of alternative energy in Ukraine requires the creation and legislative provision of favorable investment conditions and appropriate state support, the development of competitive technologies and equipment samples, and their introduction into production. State support for alternative energy production should also consist in providing benefits and stimulating investments directed to the development of various alternative energy sectors, including through the conclusion of relevant international agreements. The lack of its own energy resources and dependence on energy imports is the main threat to the national security of any country. In this connection, energy policy is the basic condition for the existence and development of the state.

Key words: sustainable development, alternative energy, energy source, energy strategy.

Постановка проблеми. Одним з чинників становлення держави є її незалежність. Ця системотворча умова стосується кожної сфери суспільства у політичному, економічному та соціальному просторі країни. Найважливішим стратегічним сектором української економіки є енергетичний. Проблема полягає у тому, що наразі існує не лише справжня енергозабезпеченість країни, що гарантується національним виробництвом енергії, але й «показово-мінлива» енергозабезпеченість, що проявляється у постійній закупівлі енергоносіїв у зв'язку із політично-економічними та інфраструктурними

негараздами. Проблематика енергетичної незалежності України на сьогоднішній день є вкрай актуальною. З однієї сторони вона становить шлях стратегії сталого розвитку української держави, з другої новітня пора диктує сьогочасні виклики, відповідь та вирішення яких продемонструє силу та подальший вектор майбутнього розвитку держави і суспільства. Саме з перелічених умов нині роль відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) та альтернативної енергетики сприймається по-новому та є поглядом у майбутнє у період кризи. Формування чіткої, послідовної, осмисленої та новітньої енергетичної стратегії

України на національному та міжнародному рівні має бути основоположним фундаментом країни, яка крокує в еко-глобалістське майбутнє.

Метою запропонованої статті є визначення правових проблем розвитку альтернативної енергетики в Україні у контексті ідеї сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою статті стали наукові праці вчених-фахівців у галузі аграрного, земельного, природоресурсного та екологічного права Одеської правової школи, зокрема таких як Харитонова Т. Є. [7, с. 295], Каракаш І. І. [10, с. 326], Григор'єва Х. А. [8, с. 326–339], Платонова Є. О. [9, с. 326] та ін. Крім того правовим проблемам розвитку альтернативної енергетики присвячували свої праці такі вчені як Дудченко О. [6], Корольчук Л. В. [2, с. 72–73], Манжул, І. В. [5, с. 245], Ткаленко С. І. [1, с. 50]. та інші.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, сталий розвиток — це розвиток, за якого задоволення потреб сьогодення не відбувається без обмеження можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. В усіх розвинутих країнах створені державні органи, які відповідають за сталий розвиток, розроблені або розробляються національні документи, які орієнтують на такий розвиток [1, с. 50]. Сталий розвиток (sustainable development) як науковий напрямок виник на перетині багатьох наук (екології, філософії, соціології, економіки тощо), оскільки стосується усіх без винятку сфер людського життя і трактується, як економічно соціальний процес при якому використання природних ресурсів, інвестиційні вектори, пріоритетні напрями розвитку науки та інновацій, розвиток соціальних цінностей та інституційні зміни в сукупності зміцнюють існуючий потенціал для задоволення людських потреб сьогодні і для наступних поколінь, який спрямований на покращення рівня якості людського життя при збереженні сталості екосистеми [2, с. 72–73].

Розглянемо визначення поняття «альтернативні джерела енергії». В Законі України «Про альтернативні джерела енергії» від 20 лютого 2003 р. № 555-IV [3] альтернативні джерела енергії визначаються як відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів. Слід звернути увагу на досить широке, порівняно з європейським законодавством, поняття

альтернативних джерел енергії в Україні та неоднозначне розуміння цього терміну. У ЄС спочатку до альтернативних джерел відносили скраплення і газифікацію твердих палив, експлуатацію геотермальних родовищ та використання сонячної енергії. Директива 2009/28/ЄС зазначає, що енергія з відновлювальних невикопних джерел включає вітрову, сонячну, аеротермічну, геотермальну та океанічну енергію, гідроенергію, біомасу, газ з органічних відходів, газ з очищених стічних вод та біогаз. Освоєння відновлюваних джерел енергії передбачалось Енергетичною стратегією України на період до 2030 року, яка була схвалена розпорядженням КМУ від 24 липня 2013 р. № 1071. В ній зазначалося необхідність підвищення привабливості освоєння та розвитку тих відновлених джерел енергії, які мають високу ймовірність економічної окупності в майбутньому і є найбільш перспективними з погляду виробництва на території України; підтримання розроблення і впровадження конкурентоспроможних технологій; вирівнювання умов конкуренції між традиційними і нетрадиційними видами енергії та інші заходи. У сьогоднішній час вона втратила чинність відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 року № 605-р. «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», — де визначено цілеспрямовання, що територіальне розташування України між ЄС та РФ, акт зовнішньої агресії останньої проти України містять як виклики, так і можливості [4]. До позитивних аспектів нормативно-правового регулювання в сфері розвитку альтернативних джерел енергії віднесемо: 1) розробку масштабної програми дій з відновлюваної енергетики, яка враховує особливості гідроенергетики, сонячної енергетики, вітрової енергетики, біоенергетики, геотермальної енергетики; 2) затвердження та виконання Державної цільової економічної програми, що містить чіткий план реалізації поставлених задач з модернізації енергетичної системи України; 3) узгодження національної нормативної бази з Європейським законодавством щодо розвитку відновлюваної енергетики. Реалізація цих заходів дає змогу формувати в суспільстві свідоме ставлення до необхідності підвищення енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Звернемо увагу на наявні прорахунки і недоліки саме відомого регулювання в зазначеній сфері. Науковці однозначні у своїх висновках щодо декларативності багатьох нормативно-правових актів, відсутності конкретних заходів дій з їх виконання, недостатності податкових та митних стимулів ви-

робникам альтернативних джерел енергії. Зокрема, дослідники слушно порушують питання про необхідність спрощення процедури реєстрації енергокомпаній, що працюють на альтернативних джерелах енергії, та створення такого реєстру з метою надання їм пільг у вигляді звільнення від податку на прибуток; формування реєстрів імпортової продукції для альтернативної сировини, на які поширюються пільги у вигляді ввізного мита; урегулювання питання компенсації витрат енергокомпаній, що працюють на альтернативних джерелах, у разі їх підключення до електромереж. Загальнодержавною проблемою є недостатність державного фінансового забезпечення прийнятих програм та заходів, неможливість їх реалізації без необхідної інформаційної підтримки, належної роботи місцевих органів самоврядування тощо [5, с. 245; 6].

На думку Т. Є. Харитонові нерегульованість правових питань створює також низку проблем, які стосуються виділення земельних ділянок для розташування сонячних електростанцій, вітряків або можливих місць установки гідроенергетиків. Також на протязі багатьох років законодавчо вирішується питання щодо розміру «зеленого» тарифу та його пільгових умов, але правове забезпечення цього питання також потребує доробки [7, с. 295].

За словами Х. А. Григор'євої потрібно було ю прийняти закон України «Про виробництво та реалізацію біопалива», в якому має передбачатися 10 державна підтримка виробників біопалива до нормативно-правових актів у сфері альтернативної енергетики [8, с. 326–339].

Є. О. Платонова зазначає, що вдосконаленню державної політики регулювання та розвитку альтернативної енергетики в нашій країні, сприяло прийняття 25 квітня 2019 року Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», згідно з яким передбачається перехід із 2020 року на нову аукціонну систему стимулювання альтернативної електроенергетики [9, с. 326].

Як наголошує І. І. Каракаш щодо паливно-енергетичного комплексу нашої держави, який складається із підприємств, установ та організацій електроенергетичного, ядерно-промислового, вугільно-промислового та нафтогазового комплексів незалежно від форми власності, несе серйозне забруднення довкілля. Так, об'єкти теплової енерге-

тики викидають в атмосферне повітря близько 30 відсотків усіх шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел. Підприємства нафтогазового комплексу за рівнем шкідливого впливу на довкілля теж вважаються об'єктами підвищеного екологічного ризику. Негативним екологічним впливом характеризується і гідроенергетика. Будівництво гідровузлів на Дніпрі призвело до затоплення великих земельних площ. Водосховища підвищили рівень навколишніх ґрунтових вод, стали причиною інтенсивного руйнування крутих берегів. Безпека атомних станцій є серйозною проблемою для держави, оскільки катастрофа на Чорнобильській АЕС перетворила значну територію в зону екологічного лиха [10, с. 326].

Висновки. Підводячи підсумок щодо становлення та розвитку альтернативної енергетики, то першою перепоною слід вказати недосконалість законодавчої бази. Ця проблема не є нездоланною, оскільки за допомогою вмілого використання юридично-технічного та науково-теоретичного інструментарію можна створити злагоджений правовий механізм, що забезпечить стабільний розвиток альтернативної енергетики та забезпечення виконання цілей сталого розвитку. Це закон України «Про альтернативні види палива», закон України «Про альтернативні джерела енергії», закони України «Про енергозбереження» та «Про ринок електричної енергії та ін. Другою проблемою є фінансова, а саме надання фінансової підтримки пересічним громадянам та підприємствам для освоєння використання альтернативних джерел енергії у контексті сталого розвитку. Економічна криза та пандемія 2019–2021 років не дають позитивних прогнозів на прискорений шлях модернізації енергетичної промисловості, але цей напрям стратегічно важливий для економічного розвитку країни. Для подальшого забезпечення сприятливих нормативно-правових умов розвитку альтернативної енергетики не можна забувати про подальше посилення податкового стимулювання приватних інвесторів; гарантії українським виробникам альтернативних джерел енергії щодо її купівлі за зеленими тарифами; інформування населення про необхідність захисту довкілля шляхом використання нетрадиційних джерел енергії.

«Наукове дослідження здійснене у рамках виконання проекту «Альтернативна енергетика» в Україні: шляхи законодавчого стимулювання», за підтримки Національного фонду досліджень України»

Література

1. Ткаленко С. І. Біоекономіка як пріоритетний напрям сталого розвитку // Вчені записки Університету «КРОК» Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Вип. 49. К., 2018. 220 с.
2. Корольчук Л. В. Концепція сталого розвитку в сучасних умовах розвитку світової економіки // Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. 222 с.
3. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/555-15>
4. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 року № 605-р. Урядовий кур'єр від 08 вересня 2017 року № 167.
5. Манжул, І. В. Потенціал урядових та відомчих нормативно-правових актів щодо розвитку альтернативних джерел енергії // Часопис Київського Університету Права. 2016. № 1. С. 242–246.
6. Дудченко О. Альтернативні джерела енергоресурсів в українському Причорномор'ї // Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/232/>
7. Харитонова Т. С. Альтернативні джерела енергії в Україні: проблеми та переваги використання // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 294–295.
8. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
9. Платонова Є. О. Розвиток законодавчого регулювання альтернативної енергетики в Україні // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 324–327.
10. Екологічне право України: курс лекцій / за ред. д-ра юрид. наук, проф. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА» Каракаша І. І. Одеса: 2020. 321 с.

References

1. Tkalenko S. I. Bioekonomika jak priorytetnyj naprjam stalogho rozvytku // Vcheni zapysky Universytetu «KROK» Vyshhyj navchalnyj zaklad «Universytet ekonomiky ta prava «KROK». Vyp. 49. K., 2018. 220 s.
2. Koroljchuk L. V. Konceptija stalogho rozvytku v suchasnykh umovakh rozvytku svitovoji ekonomiky // Teoretychni ta praktychni aspekty socialjno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhenj: materialy Mizhnarodnoji nauково-praktychnoji konferenciji (Kyjiv, 30 zhovtnja 2020 r). Kyjiv: Skhidnojevropejskij centr naukovykh doslidzhenj, 2020. 222 s.
3. Pro aljternatyvni dzherela energiji: Zakon Ukrajinjy vid 20 ljutogho 2003 r. # 555-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/555-15>
4. Pro skhvalennja Energhetychnoji strateghiji Ukrajinjy na period do 2035 roku «Bezpeka, energhoefektyvnistj, konkurentospromozhnistj»: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajinjy vid 18 serpnja 2017 roku # 605-r. Urjadovyj kur'jer vid 08 veresnja 2017 roku # 167.
5. Manzhul, I. V. Potencial urjadovykh ta vidomchykh normatyvno-pravovykh aktiv shhodo rozvytku aljternatyvnykh dzherel energiji // Chasopys Kyjivskogho Universytetu Prava. 2016. # 1. S. 242–246.
6. Dudchenko O. Aljternatyvni dzherela energhoresursiv v ukrajinsjkomu Prychornomor'ji // Analitychna zapyska. Nacionalnyj instytut strategichnykh doslidzhenj pry Prezydentovi Ukrajinjy. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/232/>
7. Kharytonova T. Je Aljternatyvni dzherela energiji v Ukrajinj: problemy ta perevaghj vykorystannja // Aktualjni problemy jurydychnoji nauky: zbirnyk tez Mizhnarodnoji nauково-praktychnoji konferenciji «Dev'jattnadejati osinni jurydychni chytannja» (m. Khmeljnycjkij, 23 zhovtnja 2020 roku). Khmeljnycjkij: Khmeljnycjkij universytet upravlinnja ta prava imeni Leonida Juzjkova, 2020. S. 294–295.
8. Ghryghor'jeva Kh. A. Derzhavna pidtrymka siljsjkogho ghospodarstva Ukrajinj: problemy pravovogho zabezpechennja: monoghrafija. Kherson: Vydavnychyj dim «Gheljvetyka», 2019. 596 s.
9. Platonova Je. O. Rozvytok zakonodavchogho reghuljuvannja aljternatyvnoji energhetyky v Ukrajinj // Aktualjni problemy jurydychnoji nauky: zbirnyk tez Mizhnarodnoji nauково-praktychnoji konferenciji «Dev'jattnadejati osinni jurydychni chytannja» (m. Khmeljnycjkij, 23 zhovtnja 2020 roku). Khmeljnycjkij: Khmeljnycjkij universytet upravlinnja ta prava imeni Leonida Juzjkova, 2020. S. 324–327.
10. Ekologhichne pravo Ukrajinjy: kurs lekciij / za red. d-ra juryd. nauk, prof. kafedry aghrarnogho, zemeljnogho ta ekologhichnogho prava NU «OJuA» Karakasha I. I. Odesa: 2020. 321 s.